

NYSTART FÖR ARBETET MED TRADITIONELL KUNSKAP OCH SEDVANEBRUK I SVERIGE

Den 15:e februari 2022 genomfördes det första mötet (digitalt) för det nya programrådet för traditionell kunskap och sedvanebruk, artiklarna (kapitlen) 8(j) och 10(c) i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD). Detta arbete baserar sig på ett två-årigt regeringsuppdrag till Sametinget som också fått ett så kallat fokalpunktsansvar (ett övergripande samordningsansvar) för dessa frågor i Sverige - alltså för såväl samisk kunskapstradition som all annan kunskapstradition i landet.

VAD ÄR KONVENTIONEN OM BIOLOGISK MÅNGFALD?

Konventionen om Biologisk Mångfald beslutades vid den s k Rio-överenskommelsen 1992. Man var insiktsfull och förstod behovet av att skydda den biologiska mångfalden, men insåg också att det inte skulle fungera att enbart med enbart strikt skydd för

allt som lever och växer. Främst efter starka krav från tredje världen infogades därför också i konventionen särskilda hänsynstaganden till de ursprungliga folk och lokala samhällen (av brukarkulturer) som med sina unika kunskaper, särskilda kulturarv och beprövade traditioner lever av förvaltningen av den biologiska mångfalden i alla typer av landskap, jorden runt och på alla kontinenter - i skogar, på slätter, i bergsområden och i havsmiljöer. Detta behandlas principiellt i främst artiklarna 8(j) och 10(c). Konventionen har antagits av väldigt många länder världen över och efter ratificering (rättslig bekräftelse) trädde den också i kraft i Sverige 1994. Vad som stadgas om hänsynstaganden till traditionell kunskap och sedvanebruk gäller därför också i Sverige. Det är Naturvårdsverket som är huvudansvarig förvaltningsmyndighet för CBD och därmed även för arbetet med traditionell kunskap och sedvanebruk.

VAD MENAS MED TRADITIONELL KUNSKAP OCH SEDVANEBRUK

Artikel 8(j), traditionell kunskap, handlar om att respektera, bevara in situ (som levande kunskap) och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt som har betydelse för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald.

Artikel 10(c), sedvanebruk, handlar om att skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med traditionella kulturella sedvänjor som är förenliga med bevarande och hållbart nyttjande.

VAD HAR SKETT I SVERIGE?

De första åtta åren gjordes i praktiken inte mycket i Sverige med anknytning till traditionell kunskap och sedvanebruk. Först 2002 gavs ett regeringsuppdrag till Centrum för Biologisk Mångfald (CBM) vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) att utreda innebörd och tillämpningar och möjligheter i Sverige av bland annat artikel (kapitel) 8(j). Arbetet utmynnade 2004 i en rapport vid CBM, ”Traditionell kunskap och lokalsamhällen - artikel 8j i Sverige”. CBM fick från 2006 regeringsuppdrag för att arbeta med informationspridning och vidare utveckling dessa frågor i Sverige.

Under de följande 15 åren såg vi ändå inte några särskilda effekter vad gäller status och hänsynstaganden till traditionell kunskap och sedvanebruk, vare sig bland berörda förvaltningsmyndigheter eller för berörda brukargrupper runt om i landet. Mot denna bakgrund har nu alltså regeringen tagit initiativ till att ge ett särskilt samordningsansvar för dessa frågor till Sametinget, och arbetet nystartar nu konkret med det nya programrådet.

PROGRAMRÅDET FÖR TRADITIONELL KUNSKAP OCH SEDVANEBRUK

Det första mötet för programrådet samlade nu knappt fyrtio deltagare - sex personer från den ansvariga arbetsgruppen, från ett tiotal nationella och regionala myndigheter, några utbildningsorganisationer samt femton representanter från olika nationella intresseorganisationer - de som svarar för den närmaste verklighetskontakten. Arbetsgruppen består av sex personer varav fyra från Sametinget och två från Centrum för Biologisk Mångfald. Naturvårdsverket deltog som myndighet. Tyvärr uteblev på grund av sjukdom såväl Jordbruksverket och Skogsstyrelsen liksom Hav- och Vattenmyndigheten från detta första möte.

Uppdraget för programrådet har av arbetsgruppen preciserats på följande sätt. Syftet är att fungera som rådgivande organ, ömsesidig informationskanal, forum för dialog mellan målgrupperna samt så långt möjligt agera med remissfunktion både nationellt och internationellt.

Målen är att:

- öka kunskaperna om Sveriges åtaganden enligt artiklarna 8(j) och 10(c) samt AICHI-mål 18. (Det senare handlar om efterföljande åtaganden efter diskussioner i FN-arbetet)
- förankra och utveckla långsiktigt införlivande av arbetet med traditionell kunskap och sedvanebruk i organisationerna.
- öka kunskapen och synliggöra vilken traditionell kunskap och vilket sedvanebruk som finns i Sverige idag, och vad som krävs för att upprätthålla det.
- utveckla verktyg och processer för att genomföra uppdraget.

SMÅBRUKARNAS ROLL OCH MÖJLIGHETER I PROGRAMRÅDET

Bland de 15 organisationer som sitter med i programrådet utgör samerna den största gruppen med fem olika representanter. Fiskarna har representanter från tre organisationer. Småbrukarna, Fäbodbrukarna och Skärgårdsbönderna deltar med vardera en person. Övriga utgörs av representation från två turismorganisationer, hembygdsrörelsen samt hantverksmässig livsmedelsförädling.

Småbrukarna får följaktligen en viktig roll i sammanhanget för att lyfta fram allt övrigt traditionellt naturbrukande över hela landet och till detta knutna sedvänjor. Generellt utgör ju de nuvarande enskilda levande småbruken i sig själva mer eller mindre av historiskt förankrat småskaligt lokalt präglat mångbrukande med jakt och fångst och samlande, fiske, boskapsskötsel, odling och jordbruk och skogsbruk.

DET ÄR VIKTIGT ATT KUNNA SIN JORDBRUKSHISTORIA FÖR ATT FÖRSTÅ INNEBÖRDEN AV SEDVANEBRUK

Fångst-, jordbrukar-, och boskapskulturer och flera ursprungliga folkgrupper har funnits i vårt land sedan förhistorisk tid. Jordbruk och boskapsskötsel har sina tidigaste rötter i södra Sverige från bronsåldern för ca 6000 år sedan, i Norrland för åtminstone ca 4000 år sedan, även upp i fjällområdena. De grundläggande förutsättningarna och processerna i brukandet av det som lever och växer är i grunden fortfarande desamma. Brukandet etablerades och har utvecklats som sedvana.

Den enskilde småbrukaren är därmed en central resursperson som bär på kunskaper och som därmed utgör traditionsbärare i den sedvanebaserade förvaltningen av den biologiska mångfalden. För att upprätthålla dessa unika och värdefulla kunskaper och traditioner i landet vad gäller hållbar förvaltning av biologisk mångfald erfordras i vår tid regelverk och ekonomiska möjligheter att faktiskt kunna leva ett sådant liv. För att också föra detta vidare in i framtiden erfordras dessutom stabila villkor och trovärdiga möjligheter som grund för familjebildning och för våra efterkommande barn att ägna sitt liv åt detta kunskapsbaserade brukande.

Ytterligare information om Småbrukarnas arbete med dessa frågor finns på hemsidan www.swedtek.org

KRISTIAN OLOFSSON

Småbrukarnas representant i Programrådet för Traditionell kunskap